

פרשת מטות מסעי
תמוז תשפ"ו

זמני כניסת ויציאת השבת

ירושלים	19:12	20:29
בני ברק	19:30	20:32
ציריך	20:00	22:25
וינה	20:43	22:11
אנטוורפן	21:38	23:05
פריז	21:25	22:56
לונדון	21:02	22:18

דבר הישיבה

הסיבה שעלינו להרבות בחיזוק האמונה

באחד הוועדים סיפר הגה"צ המשגיח **רבי יחזקאל לוינשטיין** זצ"ל שנשאל על ידי אחד מבני הישיבה, מדוע הוא מרבה לדבר דברי חיזוק בענייני אמונה, הלא כולנו מאמינים בני מאמינים והעולם כולו זועק אמונה, אם כן מדוע יש לדבר על זה כל כך הרבה?

אך האמת היא, אמר המשגיח, שטועים אנו מאוד במהות הבנת חובת האמונה וסבורים אנו שהכרה באמונה נרכשת ע"י תינוקות בבית הספר. אולם האמת היא שאמונה ויראת שמים שלובים יחד, האמונה מביאה ליראת שמים ודרך היראה מגיעים להכרת האמונה, וכל אמונה שאינה מביאה ליראה איננה בכלל אמונה, מעתה כיון שרוחקים אנו מיראה ואמונתנו לא הביאתנו ליראת שמים, על כרחך שאף אמונתנו לא נקראת אמונה.

בפרשת מסעי האריכה התורה לפרט את כל מסעות ישראל במדבר, על הצורך להזכיר את המסעות, כתב **האבן עזרא** (שמות טז. לה) שהיה זה הנס הגדול מכל הנסים שנעשו ביד משה, כי ניסים רבים היו במן ועמדו ארבעים שנה, ולא כמו כל הנסים האחרים שהיו רק לזמן והם מקומות רחוקים מן הישוב ואינן טבעיות לבני אדם וכו', וכאשר ידע הבורא יתברך כי יעבור על אלה האותות מה שיעבור על

הנה הפשטותם צורת הישיבה, וקלטתם רוח ורצון הישיבה, ובזה עשיתם לכם חבורה לילך בעקבות רוח הישיבה, ובכל מקום שאתם נמצאים לקחתם זאת כאילו להיות עם הישיבה בין כתלי הישיבה!

(מסן המשגיח הגה"צ רבי ירחם ליטוביץ
זצוק"ל ממד)

גליון שבועי לתלמידי, בוגרי וידידי ישיבת מיר | מטות מסעי 634

מתורת רבותינו

כנגד כל לוחם היו צריכים - מתפלל מיוחד להצלחתו

אלף למטה אלף למטה לכל מטות ישראל תשלחו לצבא (לא, ד).

"אלף למטה - אלף לתפלה, ג' אלפים מכל שבט ושבט י"ב למלחמה וי"ב אלף לתפלה" (במדבר רבה כב, ג). צריך ביאור, מה מקום כאן לתפלה, הלא מלחמה זו היתה מלחמת ה' שבקשם "נקום נקמת ד..." וכי צריך להתפלל שיצליחו?

ביאר הגה"צ המשגיח **רבי יחזקאל לוינשטיין** זצ"ל שכלל ישראל הכירו בצורך בתפלה שאינה רק כשזקוקים לסייעתא דשמיא, אלא תפלה היא הנשק של כלל ישראל שבמציאות ההצלחה היא רק עם תפילה, וכפי שמבואר שכשהרגו את בלעם בחרב, היה זה לפי שעזב אומנותו - "על חרבך תחיה" ותפס אומנות ישראל של "הקול קול יעקב", הרי שאומנות ישראל היא התפילה ובלעדיה לא שייך שכן הכלי זיין הוא התפלה.

מדוע נצרכו לכל כך הרבה מתפללים?

ביאר מרן רה"י הגאון **רבי חיים שמואלביץ** זצ"ל שכלל ישראל הראו פה את ההבנה בנחיצות התפילה, שלא רק שצריך תפילה באופן כללי, אלא שכנגד כל לוחם צריך שיהיה אדם שיעמוד במיוחד בתפלה להצלחתו. ייתכן להוסיף שבדרך זו התפילה אחרת לגמרי, שכן כאשר כנגד כל לוחם ישנו מתפלל מיוחד להצלחתו, הרי הוא רואה לנגד עיניו את הלוחם ומבין שכל הצלתו תלויה בו, וכשיש אדם שחי בחוש את הדברים התפילה נראית אחרת.

ממזרח שמש (במדבר עמ' פ"ח); **ספר הזכרון להגר"ח שמואלביץ** (עמ' ר"ט)

זהירות ממשוה חמדת הממון

ויגשו אליו ויאמרו גדרת צאן נבנה למקננו פה ועדים לטפנו (לב, טז).

לכאורה, מדוע ביקרו חז"ל כל כך את בני גד ובני ראובן, על שביקשו להשתקע בעבר הירדן, עד שקראו עליהם את הפסוק "נחלה מבוהלת" (במד"ר פרשה כ"ב), והלא על הפסוק (דברים ל"ג כ"א) "וירא ראשית לו כי שם חלקת מחוקק ספון" פירש"י וז"ל, וירא ראשית לו, ראה לו ליטול חלק בארץ סיחון ועוג, שהיא ראשית כיבוש הארץ, כי ידע אשר שם בתחילתו חלקת שדה קבורת מחוקק והוא משה, שנאמר "ולא ידע איש את קבורתו", הרי שבני גד וראובן ויתרו על קדושת א"י כדי שיהיו סמוכים לגופו הקדוש של רבם, ולא משום ממונם ומקניהם?

אלא, אמר הגה"צ המשגיח **רבי יחזקאל לוינשטיין** זצ"ל, ודאי שיעקר כוונתם היתה משום ששם היתה קבורתו של משה, ובכל זאת היה מעורב בכך גם משוה מהענין של "נחלה מבוהלת", שחיבבו את ממונם, ומחשבה זו נמשכה והלכה בכל מהלכיהם, עד שהיא קרויה "נחלה מבוהלת"!

כעין זה מצינו בקהלת (א. א) "יקר מחכמה וכבוד סכלות מעט", ופירש"י ש"יקר" הוא מלשון כובד, כלומר, אם נניח על כף המאזניים מצד אחד ריבוי של חכמה וכבוד, ומן הצד השני מעט סכלות, יכריע מעט השכלות את ריבוי החכמה, ויש בכך לימוד חשוב עבורנו, אדם שיש בו הרבה חכמה ומעט **שכלות, אין השכלות עומדת לעצמה, אלא היא מכריעה ומורידה למחיצתה!** אלא א"כ יתאמץ האדם ויתגבר על מעט השכלות שבקרבו.

זכרון יחזקאל (עמ' תקמ"ז)

חשיבות שמירת הגדרים

והיו לכם הערים למקלט (לה, יב).

התורה לא מנעה מגואל הדם לרדוף אחר הרוצח ולהורגו, כיון ש"יחם לבבו", בכל זאת קבעה התורה מקום ששם אין לו רשות להורגו למרות ש"יחם לבבו", והוא בערי מקלט, שעל ידי כך לא נפרץ גדר איסור רציחה לגמרי, וממילא הוא נשאר גדור באיסור רציחה, שהרי היתר ההריגה גם הוא מוגבל בגדרים וסייגים.

מרן רה"י הגאון **רבי חיים שמואלביץ** זצ"ל היה אומר:

מתורת רבותינו

דבר הישיבה

דברי הימים, לא יאמינו בהם השומעים ויחשבו כי עמידתם במדבר הזה קרוב מן הישוב וכו' לכן הרחיק מלבות בני האדם המחשבות האלה וחזק האותות כולם בזכרון המסעות, כדי שיראו אותם הדורות הבאים וידעו האותות הגדולות, איך עמדו בני אדם במקומות ההם ארבעים שנה.

הדברים מופלאים, התורה הקדושה שמייקרת כל אות וכל מילה כדאיתא בחז"ל (בראשית רבה ט) שהשרץ מגופי תורה וילפינו ליה מריבוי, ואילו כאן מאריכה התורה כ"כ בפרטי כל המסעות בפסוקים רבים כל כך להשריש בנו אמונה. הרי לנו כמה על האדם להשריש בעצמו את עניני האמונה תמיד.

(אור יחזקאל - אמונה עמי' ר"א)

גרשוני היום מהסתפח בנחלת ד", וארז"ל (כתובות קי, ב) "כל הדר בחוץ לארץ כמי שאין לו אלוה", כל זה מחמת שדרי חו"ל מרוחקים מהשראת השכינה.

דעת חכמה ומוסר (ח"ג עמי' ק"צ)

התחיל הוא בפריצת הגדר, וגדר פרוצה לאו שמה גדר, שהרי אינה מונעת את האדם מלעבור אותה, וכשם ששדה הגדורה בגדר שנפרצה בו פרצה, כל השדה אינה שמורה, ולא רק כנגד הפריצה, כך האדם שפרץ פריצה בגדריו, כולו אינו שמו, והוא בסכנה להתדרדר לגמרי.

שיחות מוסר (עמי' שס"ג)

שנאמר אצל אדם הראשון "ויגרש ד' את האדם". וכותב רבי ירוחם זצ"ל שזו הערה נוראה עבורינו עד כמה יש תועלת וזכות לאדם בהיותו בקרבת הכהן הגדול, במקום השראת השכינה, עד כדי כך שכשבאים להעניש על חטא כה חמור כרציחה, העונש הוא במה שמרחיקים אותו מהכהן הגדול. וכן מצינו שאמר דוד המלך (שמואל א' כו, יט) "כי

יסוד הדבר הוא, שעיקר שמירתו של האדם מלהתדרדר לעמקי התהום היא בהיותו גדול, ובשעה שהוא פורץ את הגדר, הרי הוא מסוכן ביותר, וזו היא דרכו של היצר הרע, "היום אומר לו עשה כך" - לפרוץ את הגדר בדבר קטן, "עד שלבסוף אומר לו לך עבוד ע"ז" (שבת ק"ה, ב). זהו הענין של מצות "בל תגרע", שהתורה גדרה את האדם בתרי"ג מצות, וכשהוא גורע מן המצות, מלבד שחסרה לו מצוה זו, הנה

הזכות שבקרבת השכינה

וישב בה עד מות הכהן הגדול (לה, כה).

"שהכהן הגדול בא להשרות שכינה בישראל... והרוצח בא לסלק השכינה... ומקצר את ימי החיים אינו כדאי שיהיה לפני כהן גדול" (רש"י)

מדברי רש"י, אמר מרן המשגיח הגה"צ רבי ירוחם ליוואוויץ זצ"ל, נלמד יסוד גדול, שעיקר דין ערי מקלט הוא להרחיק את הרוצח מהכהן הגדול, לכן ענשו הוא לגרשו מהמקום בו שורה השכינה, כמו

כחה העצום של התפלה

והצילו העדה את הרוצח מיד גואל הדם... וישב בה עד מות הכהן הגדול... (לה, כה).

"לפיכך אמותיהן של כהנים מספקות להם מחיה וכסות כדי שלא יתפללו על בניהם שימותו" (מכות יא, א).

צריך ביאור, מהו כוחם של רוצחים להמית בתפילתם

את הכהן הגדול קדוש ה'?

ביאר המשגיח הגה"צ רבי יחזקאל לווינשטיין זצ"ל שהיותו והרוצחים יודעים שהדרך היחידה ליציאתם מערי המקלט היא רק ע"י מות הכהן הגדול, אם כן כשהם מתפללים על מותו, מתפללים הם בכל לבם ונפשם, לכן יש חשש שתפילתם תתקבל.

מכאן הראה המשגיח זצ"ל, נלמד כוחה העצום של תפילה כנה, שכן אם על דבר כזה, לבקש מהקב"ה שימות אהובו של מקום שהוא בוודאי דבר שאינו הגון, בכל זאת יש חשש שהתפילה תתקבל, אם כן כשאדם מתפלל בכל לבו על רוחניות בוודאי שיענה.

מופת הדור (עמי' קל"ז)

מבאר רבותינו

גדלות האדם שטמונה בכח הדיבור

איש כי ידור נדר לד' וגו' לא יחל דברו ככל היוצא מפיו יעשה (ל, ג).

וכן בתפילה אפילו שהאדם מבקש בלבו מהקב"ה והרי הקב"ה יודע מחשבות האדם, בכל זאת יש ענין להוציא את התפילה בפה עד שיש מ"ד (ברכות ט"ו) שקרא ולא השמיע לאוזניו, לא יצא. וכן רואים בהלכות תשובה שאפילו אחר כל פרטי התשובה חייבים וידוי בפה ויתכן שאדם התחרט והצטער וקיבל על עצמו קבלה אמיתית שלא לשוב לכסלו, אמנם אם לא התוודה בפה חסר לו חלק מעיקרי התשובה. והנה זה לעומת זה עשה אלוקים וככל שגדול כוח הדיבור והמדרגה והקדושה שאפשר להגיע על ידו, גם הירידה שאפשר להגיע בכוח הדיבור גדולה כמו שכתוב בפסוק (משלי יח, כא) "מוות וחיים ביד הלשון", ביד הלשון לדרדר את האדם מכל המדרגות ולהגיע עד מיתה רוחנית וגשמית.

(לתתן עליון - בפרשתנו)

ז' "ויהי האדם לנפש חיה" - לרוח ממללא, היינו כל מהות האדם גדלותו וכוחותיו טמונים בפיו ובכוח דיבורו.

ובאמת, כמו שהאדם יכול לשנות את מהות הבהמה ע"י דיבורו, כמו כן יכול לשנות את מהותו ע"י דיבורו. כל מילה ואפילו אות שמוציא מפיו בלימוד התורה משנים אותו, וכמו שרואים בגמ' (עירובין נד, ב) שדורשת את הפסוק (משלי ד, כב) "כי חיים הם למצאיהם" אל תיקרי למצאיהם אלא למוציאיהם בפה, עד כדי כך שברוריה אשת ר"מ (עירובין נג, ב) כשראתה תלמיד שלומד בלחש, בעטה בו לעוררו שילמד בקול שנאמר (שמואל ב, כג) "ערוכה בקול ושמורה", והרמב"ם מביא זאת (הלכות תלמוד תורה ג, יב) "כל המשמיע קולו בשעת תלמודו, תלמודו מתקיים בידו, אבל הקורא בלחש במהרה הוא משכח", רואים שיש ענין מיוחד להוציא בפה,

"לא יחל דברו - כמו לא יחלל דברו, לא יעשה דבריו חולין" (רש"י)

הגה"צ רבי זיידל אפשטיין זצ"ל היה מוסר מה ששמע ממרן המשגיח הגה"צ רבי ירוחם ליוואוויץ זצ"ל שלימוד פרשת נדרים בתורה ומסכת נדרים צריך לעורר אצל הלומד התפעלות תמידית והכרה בגדלות האדם, שכן רואים עד כמה ניתן לאדם כח לחולל בדיבורו פלאות, שבהכל פה יכול לשנות לעצמו ולהפוך דבר שהיה מותר לו לאסור, ולשנות את המהות של בהמת חולין ולהפוך אותה לבהמה קדושה, על ידי שיקדיש אותה בפה, ומכאן והילך הנאה מבהמה זו, היא איסור של מעילה.

כח מיוחד זה ניתן לישראל. בכוח פיו של האדם טמונה גדלות עצומה, לא לחינם נקרא אדם "מדבר" עד שהתרגום אונקלוס מתרגם הפסוק (בראשית ב,

הגאון רבי אליעזר פורטנוי זצ"ל

מראשי הפעילים להצלת תלמידי הישיבה
בתקופת השואה, ר"מ בישיבת מרכז התורה
במונטריאול שבקנדה,
ומנהל מתיבתא רבנו חיים ברלין
ח' תמוז תשל"ה | יריעה היסטורית ומרתקת

דחנוכה הגיע לידיהם הרישיון להגיע לקיידאן, והם
שהו שם 7-חודשים עד חודש אב, כשמדינת ליטא
הפכה לסניף של ברית המועצות.

עם בואם לקיידאן, החל הגרא"י פינקל להשתדל
למצוא מקום מקלט קבוע לבני הישיבה. הוא נשא
עיניו אל ארץ הקודש און, בדיעבד, לארצות מערב
אירופה כמדינת שווייץ ובלגיה. אך ברבות הזמן,
כאשר הנאצים כבר כבשו את רוב מדינות מערב
אירופה והשערים לארץ ישראל היו סגורים ומסוגרים,
נדרש לחפש דרך אחרת לרווח והצלה מתחת ידי
הצוררים ימ"ש.

בשליחות ראש הישיבה – ה'אמבסדור'

בשעה הגורלית הזו נתמנה רבי אליעזר על ידי ראש
הישיבה, הגרא"י פינקל זצ"ל, להיות "שלוחא דרבנן",
עד שבפי בני הישיבה כונה בחיבה ה"אמבסדור"
(השגריר) של הישיבה. נאמן לשליחותו, נסע לעיר
קובנה ושהה שם כשבועיים, בכדי לפעול לתועלת
העניין וליצור קשרים עם עסקנים ואנשי שלטון. הוא
היה "המכניס והמוציא", שאסף את המידע הנחוץ
ודיווח על כך לראשי הישיבה.

כבר בתחילת שליחותו הורה הגרא"י פינקל שכל
הבחורים ישיגו דרכון פולני – צעד שנראה כפלא,
שכן מדינת פולין כבר הייתה תחת שלטון הנאצים.
הבחור יעקב אדלמן (עדערמאן), מתלמידי הישיבה
שהיה בקיא בשפה הפולנית, נסע גם הוא לקובנה
והצליח להשיג דרכונים לכל בני הישיבה דרך
הנציגות הפולנית ששכנה בקונסוליה הבריטית.
באותה תקופה (חורף ת"ש) חבר אליהם העסקן
ד"ר זרח ורפהטיג, שביקר בהיכל הישיבה בקיידאן
כדי לטכס עצה ותושייה.

זמן קצר לפני חג הפסח, כאשר כבר הורגשה טבעת
החנק של הרוסים הקרבים להשתלט על ליטא,
נשלחו ר' אליעזר ויעקב אדלמן לשלב שני של
שליחותם: למצוא מקום מפלט, אפילו בקצוות תבל
בפעם הזאת נועדו עם קומיסר שהסביר להם כי
הדרך הנכונה והבטוחה היא לצאת למזרח הרחוק,
ובפרט לעיר שנחאי שאינה תחת ריבונות של שום

עם תלמידיו המובהקים של מרן המשגיח הגה"צ רבי
ירוחם ליוואויץ זצ"ל, ודבק בו עד יום מותו בח"י
סיוון תרצ"ו. בישיבת מיר עלה ונתעלה, עד לאותו
יום מר ונמה, י"ז באלול תרצ"ט, עת עלו הנאצים
הארורים ימ"ש על אדמת פולין וכבשו את המדינה
יחד עם הרוסים, ותחילתה של המלחמה האיומה.
העיר מיר נפלה בידי הרוסים בד' בתשרי שנת ת"ש,
ומכאן החל סיפור ניסי ההצלה של ישיבת מיר.

וילנא וקיידאן: חיפוש אחר עיר מקלט

מיד לאחר חג הסוכות נודע להנהלת הישיבה
שעתידה העיר וילנא להיות תחת חסותה של מדינת
ליטא, שהייתה עדיין מדינה עצמאית (כחלק מהסכם
ריבנטרופ-מולוטוב). לפיכך, נועדה וילנא להיות 'עיר
מקלט' באותה תקופה. מיד גלו לשם בני ישיבת מיר
ועוד רבים מבני הישיבות, על פי עצת רשכבה"ג
הגאון רבי חיים עוזר זצ"ל, ושם מצאו מנוח ומשכן
לקראת זמן החורף בבניין ישיבת רמילס.

אך לא ארכו שם הימים, ומדינת ליטא החליטה
לפזר את הפליטים בין כמה עיירות קטנות באזור.
מרן ראש הישיבה הגה"ח רבי אליעזר יהודה פינקל
זצ"ל בחר להעביר את הישיבה לעיר קיידאן, ורובם
ככולם של תלמידי הישיבה הלכו עמו
יחד. ביום ד'

הרב אליעזר פורטנוי נולד בכ"ט בשבט תרס"ח
בעיר בריסק, לאביו הרב משה ולאמו מרת לאה
ע"ה. כאשר היה נער כבן שמונה, נתייתם מאביו.
בנעוריו למד בישיבת "תורת חסד" בבריסק אצל
הגאון המפורסם רבי משה סוקולובסקי זצ"ל, בעל
ה'אמרי משה', ולאחר מכן המשיך את חוק לימודיו
בישיבת בריסק. בהיותו בישיבה קנה את תורת
בריסק ואת דרך הלימוד המאפיינת אותה, וכפי
שניכר ברוב דברי התורה שהדפיס בחייו, שדרכו
בהם היא ליישב את דברי הרמב"ם בכמה מקומות,
ובפרט בענייני קדשים.

בשנת תרפ"ג הוקמה ישיבת קאברין על ידי הגאון
המפורסם הרב פסח פרוסקין זצ"ל, וברשימת
התלמידים של שנת תרצ"א כבר נמנה הרב אליעזר
עם המבוגרים שבישיבה. שם מצא את ידידי נפשו,
אשר דרכם נתאחדה בהמשך הזמן גם בלימוד
בישיבת מיר – הגאונים הרב דוד קראנגלאס והרב
בצלאל טננבוים זצ"ל. עם רבי דוד קשר קשר אמיץ
של ידידות, ואף למדו יחד בהתמדה עצומה ביום
ובלילה. לימים, בעת שנשא דברי הספד על ידידו
הגאון רבי דוד, דיבר הרב אליעזר בהתרגשות רבה
על אותה תקופה.

אל ישיבת מיר

"ויסע מקאברין ויבוא אל מקום המנוחה" – היא
ישיבת מיר המפורסמת, אשר היו בה אריות
שבחבורה. שם נתקשר עם
ידידיו, ובפרט עם הגאון
רבי אריה ליב מאלין ורבי
יוסף שטיינברג ליד בריסק.
בני המשפחה מספרים ש'
אליעזר שאף להימנות
עם בני העלייה המופלגים
שבישיבה, ואמנם שם זכה
להשתעשע עמהם בלימוד.

בשנת תרצ"ה יצא לאור עולם
הירחון 'היכל התורה', ושם
הדפיס ר' אליעזר 'שטיקל
תורה' בעניין פילגש. הוא נמנה

גם משם לא פסק ר' אליעזר מעסקנותו למען שארית הפליטה שנותרה בשנחא. במכתב ששלח בקיץ תש"ה לכן אחיו הקרוב, הרב חיים פורטנו (שהיה בשנחא), ניכר צערו על ריחוקם ומאמציו הכבירים למענם:

"דיין לייזר ליבע חיים'קע... דו קענסט זיך ניט פארשטעלן מיין לאגע יעצט - איך וואלט דיר גידארפט האבן לעבן מיין... איך פון מיין זייט טו זייער פיל... בקיצור גרויס מסירות נפש פון דעם - דערוויל ב"ה זיינען מיר שוין אריין מיט ביידע פיס אין דער זאך אין קורצן ווילן מיר האבן איין ענטפער... זיי געזונט חיים - השי"ת זאל געבן אין גיכען דיר צו זייען."

עצבים, בה שקעו הבחורים בלימוד מסכת יבמות, התקבלה לקראת ימי החנוכה הבשורה המיוחלת: הסובייטים אישרו את היציאה.

חרף ההצלה הגדולה, מעולם לא משה מזיכרוננו של ר' אליעזר תמונת התלמידים שבאו ברגע האחרון לבקש ויזה, אך איחרו את המועד. חודשים ספורים לאחר מכן, פלשו הגרמנים לרוסיה, והנשארים - בהם הגאון רבי יונה קרפילוב הי"ד ועשרים תלמידים נוספים - נהרגו על קידוש השם בד' באלול תש"א.

המסע לקובה ושנחא

ר' אליעזר וחבריו היו הראשונים לצאת בימי חנוכה תש"א. הם נסעו בשש קבוצות בנות חמישים איש ברכבת הטרנס-סיבירית לנמל ולדיוסטוק, ומשם הפליגו ליפן בתחילת שבט תש"א. במכתב ששלח הגר"א מאלין, תואר כי ר' אליעזר הגיע עם כ"ח תלמידים ביום ג' לפרשת תרומה, ולקראת פורים הגיעו רוב התלמידים. הגר"ח שמואלביץ זצ"ל היה מתאר את הרגע שבו הגיעו לקובה, שהיו מרקדים ומזמרים כיצאים מבית עבדים. לימים, בהספדו, אמר הגר"ח: "לולי ר' אליעזר לא היינו פה, לולי ר' אליעזר לא יצאנו מארץ הדמים".

מצב הפליטים ביפן היה קשה. הם לא באו להשתקע אלא שהו במעמד זמני, תחת פחד מתמיד מגירוש. בירחון "הפרדס" (סיון תש"א) תוארה זעקתם לעזרה. לפיכך, השתדלו בבואם לקובה להשיג ויזות לארצות הברית וקנדה. כמה רבנים קיבלו ויזות אלו, אולם רוב התלמידים נאלצו להישאר ביפן משך כל חודשי הקיץ. בחסדי שמיים, לקראת חודש אלול, יצאו בני הישיבה מקובה ובאו לעיר שנחא שבסין.

מיד בבואם לשנחא לא פסקו ר' אליעזר וחבריו להשתדל למצוא דרך ליבשת אמריקה. באותם ימים סירבה ארצות הברית לקלוט פליטים, אך קנדה פתחה צוהר בערב שבת קודש פרשת נח, תחילת חורף תש"ב, לפני סגירת השערים במלחמת העולם, זכו ארבעה מיישיבת מיר (ובניהם ר' אליעזר) לצאת ולהגיע למונטריאל שבקנדה.

הקמת ישיבת מרכז התורה במונטריאל

בקנדה חברו ר' אליעזר ופליטים נוספים להקמת ישיבת "מרכז התורה", שהפכה למגדלור רוחני. הישיבה עוטרה בגדולי תורה כהגאון רבי פינחס הירשפרונג, ובהמשך הגאון רבי מנדל זאקס זצ"ל. במונטריאל שימש ר' אליעזר כר"מ, ויחד עם ידידו הרב זליג עפשטיין אף הוציאו לאור ירחון תורני שזכה לברכת גדולי ישראל.

מדינה ולכן אינה מצריכה אשרת כניסה. בתחילה התקשתה הנהלת הישיבה להאמין בעצה זו, אך לקראת קיץ ת"ש, משהחלו הגרמנים לכבוש מדינה אחר מדינה (דנמרק, נורבגיה, הולנד, בלגיה וצרפת) והפחד גבר, גברה גם הנכונות לקבלה. עם זאת, הדרך להשגת הוויזות לשם נותרה בגדר תעלומה.

נס הוויזות ואישורי היציאה

באותם ימים נודע לבני הישיבה על יהודי בשם יצחק לוי, שהצליח להשיג עבור אשתו אשרת כניסה לאיי קוראסו (מושבה הולנדית) מידי הדיפלומט ההולנדי יאן זווארטנדיק, תוך שהקונסול מטביע בדרכון חותמת הפוטרת מוויזה. שני בחורים מיישיבת טלז, נתן גוטווארט ואלו שטרנהיים, שהיו בעלי אזרחות הולנדית ושמעו על פתרון זה, הצליחו אף הם לקבל ויזה דומה. ר' אליעזר פגש בהם, וכששמע על כך הבין את גודל שעת הכושר. הוא ביקש מנתן גוטווארט לברר אם ניתן להסדיר זאת לכל בחורי הישיבה, ומיד שלח שליח להביא את כל הדרכונים. לבסוף, הנפיק הדיפלומט זווארטנדיק למעלה מאלף ויזות לאיי קוראסו.

כמובן, הוויזות לקוראסו שימשו כתחבולה בלבד, שכן לא ניתן היה להגיע לשם בפועל. המטרה האמיתית הייתה להגיע לשנחא, והוויזה לקוראסו נועדה רק לשמש כיעד סופי שיצדיק את מסע ההימלטות. התוכנית נראתה כה דמיונית, עד שחלק מהפליטים (כפי שסיפר הרב פנחס הירשפרונג זצ"ל) ראו בה בתחילה מעשה ליצנות.

בהשגחה פרטית מופלאה, התוודעו לקונסול היפני בקובנה, צ'יאונה סוגיהרה. בשליחות הנהלת הישיבה, נכנס הר' משה זופניק ושוחח עם מזכירו הגרמני של סוגיהרה. הוא הצליח לשכנעם להעניק לבחורים ויזות מעבר דרך יפן, כביכול בדרכם לקוראסו. סוגיהרה נעתה, והחל להנפיק אישורי מעבר המוניים בדרכונים, בעוד שבחודש אב סופחה ליטא רשמית לברית המועצות.

ההתמודדות הגדולה ביותר נותרה קבלת היתר יציאה מרוסיה, שהצריכה התייצבות במשרדי הבולשת הסובייטית האימתנית, הנקו"ד (NKVD). לקראת שנת תש"א, התעוררו בישיבה חילוקי דעות נוקבים האם להסתכן בהגעה למשרדי הבולשת, מחשש להאשמה בריגול והגליה לסיביר. מי שהכריע את הכף היה הגאון רבי אריה ליב מאלין זצ"ל, שפסק כי "אין אדם דר עם נחש בכפיפה אחת" ועדיף להסתכן בהגליה מאשר להישאר תחת מלכות העוקרת את הדת. הוא סמך על כוח השכנוע של ר' אליעזר, וציווה עליו ללכת למשרדי הנקו"ד.

בתחילת שנת תש"א יצא ר' אליעזר עם ידידיו לשלב השלישי של שליחותו בקובנה, כשהוא נושא עמו כשלוש מאות דרכונים. עזרה בלתי צפויה הגיעה מיהודי קומוניסט בשם שלוסבורג, שעבד באותם ימים ללא לאות למען הפליטים. לאחר המתנה מורטת

ואלה חסיה מיישיבת תלמידי מיר שהגיעו לקנדה:

- (224) הרב אלי' חזן, ואבלודעווע
- (225) הרב נח בארנשטיין, קאדושידלע
- (226) הרב פאָרמאנא, אליעזר, ברוסק
- (227) הרב עפשטיין, זעליג, סלאָנים

הנהגה רוחנית בברוקלין ופטירתו

בחודש אדר תש"ו נשא לאשה את פרומה מרים ע"ה, בתו של הרב נתן נטע ביליצקי זצ"ל, נכדת הרב לייבלע קאוונער ומשורשי תורת בריסק. הוא קבע את משכנו בבראנסוויל שבברוקלין, שם כיהן למעלה מעשור כרב קהילת "אנשי צדק", ובמקביל ניהל במסירות את הישיבה קטנה של מתיבתא "רבינו חיים ברלין". הוא היה איש של חסד, מסר את נפשו לאיסוף צדקה למען 'בית התלמוד' ועבור אלמנות ויתומים, ושמר על קשר אמיץ עם חבריו מיישיבת מיר במסגרת "הסתדרות התלמידים".

ביום שלישי, ח' בתמוז תשל"ה, נסתלק הגאון רבי אליעזר פורטנו לבית עולמו. הלווייתו נדחתה למחרת עקב חתונת בנו הרב משה זצ"ל באותו הלילה. בבית מדרשו בשיפסהייד ביי הספידו הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל. ארונו הוטס לירושלים, אל ישיבת מיר, אליה היה קשור בכל נימי נפשו, ושם חלקו לו רבותיו וחבריו כבוד אחרון, בראשם מרן ראש הישיבה שה"ת הגר"ח שמואלביץ זצ"ל.

מנוחתו כבוד בבית הקברות 'ארצות החיים' סמוך לבית שמש. זכותו, כמי שעמד בפרץ ומסר את נפשו להצלת עולם התורה בשעותיו הקשות ביותר, תעמוד לעד.

מקורות ותצלומים: הדברים עובדו ותומצתו מתוך הספר הנפלא "אור אליעזר" שיז"ל לזכרו (בו מבוארים הפרטים באריכות).

ישר כוח מיוחד נתון למוציא לאור, **הרב משה ברוך קופמאן**, תשואות חן חן לו.